

УДК 338. 43:633332.1
JEL Classification Q13, P32, P42

Кравчук І.А.,
канд. екон. наук,
старший викладач кафедри маркетингу,
Ракович О.І.,
аспірант*,
Житомирський національний агроекологічний університет

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ФОРМУВАННЯ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ

Kravchuk I.A.,
cand.sc.(econ.),
senior lecturer at the department of marketing
Rakovych O.I.,
postgraduate student,
Zhytomyr National Agroecological University

TRENDS AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC ENVIRONMENT FORMING THE VALUE ADDED OF AGRICULTURAL PRODUCTION

Постановка проблеми. Додана вартість агропродовольчої продукції в сучасних умовах розвитку аграрних соціально-економічних систем націй, країн, регіонів, територій стає мірилом ефективності господарської діяльності різних організацій, рівня якості життя населення, основою відтворення потенціалу розвитку соціуму. До проблемних аспектів формування високої доданої вартості агропродовольчої продукції в Україні відносяться: проблеми фінансового та інституціонального забезпечення сільськогосподарських товаровиробників, нерозвиненість інфраструктури агробізнесу, низький рівень впровадження інновацій у формування ланцюгів постачання з наступною адаптацією їх до просторових збутових мереж, відсутність кваліфікованих спеціалістів та знань з організації агробізнесових систем. Це зумовлює сировинну орієнтацію вітчизняного експорту аграрної продукції, неможливість впровадження інновацій у розвиток фермерства та сільської економіки, зниження якості життя сільського соціуму.

Означені проблеми пов'язані із нерозвиненістю економічного середовища формування доданої вартості агропродовольчої продукції на різних рівнях інституціонального забезпечення та у практиках між організаційної взаємодії, що зумовлює своєчасність та актуальність дослідження тенденцій та перспектив розвитку цього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процеси створення, використання, відтворення доданої вартості були об'єктами досліджень концептуалістів-методологів економічної теорії, політекономії, теорій економічного розвитку, просторових теорій [1; 2; 3; 4]. Перші спроби теоретичного обґрунтування економічного простору (середовища формування доданої вартості різних видів продукції) знаходимо у працях А. Льоша, Й. Тюнена, В. Кристаллера, У. Айзарда, М. Ломоносова [5; 6].

Додану вартість в якості ресурсу розвитку економічного простору (середовища) обґрунтовують Д. Лук'яненко, А. Поручник, А. Колот, Ф. Перу, а Н. Георгеску-Роген та Р. Констанца вважають її ресурсом відтворення просторових господарських систем [7; 8; 9; 10]. У сучасних дослідженнях вітчизняних та закордонних економістів знаходимо обґрунтування різних аспектів економічного середовища формування доданої вартості, зокрема В. Джоб ототожнює це середовище із потенціалом створення робочих місць у сільському господарстві, Є. Бойко, В. Василенко вважають його основою регіонального економічного простору, а Р. Голдберг – координаційною системою агробізнесу [11; 12; 13; 14]. У дослідженнях О. Коваленко, О. Лабурцевої, Р. Смоленюка, Н. Резнікової, О. Іващенко здійснено обґрунтування конфігурації середовища доданої вартості у продовольчому комплексі, розглянуто проблеми формування середовища маркетингу в умовах створення доданої

* Науковий керівник: Кравчук І.І. – д.е.н., доцент

вартості у ланцюгу маркетингового комплексу, інтеграційні засади структури середовища формування доданої вартості в агропромисловому виробництві, та перспективи формування середовища глобальних продовольчих ланцюгів [15; 16; 17; 18].

Надбання науковців щодо обґрунтування формування площин доданої вартості в аграрному секторі економіки, у системі інфраструктури агробізнесу, у процесі соціально-економічного розвитку агропродовольчого комплексу та сільських територій є вагомим підґрунтям для становлення й розвитку новітньої концепції економічного середовища доданої вартості. Разом із тим, потребують поглиблених досліджень питання розвитку середовища формування доданої вартості агропродовольчої продукції, його структури та механізмів ефективного відтворення.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування структури економічного середовища формування доданої вартості агропродовольчої продукції та перспектив його розвитку в Україні. Для досягнення мети було поставлено наступні завдання: дослідити тенденції розвитку економічного середовища виробництва продукції з високою доданою вартістю в Україні та запропонувати й обґрунтувати структуру цього середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблеми середовища, в якому відбуваються процеси соціально-економічного розвитку соціуму досліджуються в контексті різних площин його формування та відтворення у ієрархічних, галузевих, інформаційних, просторових, екологічних, територіальних системах. Для вивчення середовища, що формується певним процесом, дослідження проводяться з урахуванням особливостей як самого процесу, так і простору (галузевого, економічного, соціального, екологічного, інституціонального, інформаційного), в якому відбувається цей процес.

Прихильники класичного підходу до середовища (простору різних процесів (дій) соціуму) відносять економічне середовище, яким вважають сукупність чинників, що впливають на купівельну спроможність споживачів і структуру споживання, а факторами його утворення вбачають рівень доходів і витрат населення, фазу економічного циклу країни, рівні інфляції та зайнятості населення, обсяг та динаміку валового національного продукту, рівень купівельної спроможності та доходів населення, рівень цін, наявність та обсяг товарного дефіциту [19, с. 111-117; 20, с. 222; 21, с. 121, 134-136].

Розгляд формування доданої вартості в контексті процесу, дії, набору операцій (або дій) дає підстави свідчити про існування середовища цих дій й здійснювати обґрунтування цього середовища. Отже, формування доданої вартості агропродовольчої продукції є процесом з її створення, використання та відтворення на всіх етапах руху продукції від виробника до кінцевого споживача. Середовище, в якому здійснюється цей процес, доцільно розглядати як систему з багатьма підсистемами (елементами), зокрема мікросередовищем (додана вартість створюється у процесі виробництва сільськогосподарської продукції), середовищем переробки (додана вартість створюється на переробних підприємствах), посередницьким середовищем (додана вартість створюється у процесі реалізації), макросередовищем (на формування доданої вартості впливають інституціональні чинники та фактори економічного середовища різних ієрархічних інститутів).

Аналогічних позицій дотримуються П. Саблук, Н. Черкас і вважають необхідним при дослідженні потенціалу доданої вартості здійснювати оцінку бізнес-середовища з метою формування механізмів забезпечення сприятливих умов для виробництва продукції з високою доданою вартістю [22; 23, с. 39].

Для обґрунтування сучасних тенденцій розвитку економічного середовища формування доданої вартості агропродовольчої продукції розглянемо проблему через призму розвитку агробізнесу, аграрного сектору, інституціонального забезпечення. Останніми кількома роками спостерігається стабільно зростаючий розвиток аграрного сектору економіки України. За підсумками 2016 року ВВП агропромислової галузі становив 11,8 %, або 10,27 млрд дол. США, обсяг експорту товарів АПК (сировини і продуктів харчування) склав 13 млрд дол. США, що становить 32,5 % експорту України. Прямі інвестиції в АПК України склали у 2016 р. 2,47 млрд дол. США, що на 1,5 % більше попереднього року [24].

Виробництво продукції з високою часткою доданої вартості зумовлює збільшення експорту готової до використання продукції. Результати аналізу динаміки експорту сільськогосподарської та продовольчої продукції з України у період 2014-2016 рр. вказують на зростання обсягів продукції тваринного походження з 15,3 до 88,1 млн дол. США, продукції борошномельно-круп'яної промисловості – з 124,4 до 138,6 млн дол. США, жирів та олій тваринного або рослинного походження – з 38220,0 до 39629,7 млн дол. США [25].

Найбільшу питому вагу в структурі експорту до країн ЄС мали такі види сільськогосподарської продукції: зернові злаки – 1,7 млрд дол. США; олія – 1,4 млрд дол. США; насіння олійних культур – 1,1 млрд дол. США; залишки і відходи харчової промисловості – 497,5 млн дол. США; плоди, горіхи та цедра – 139,2 млн дол. США; м'ясо та харчові субпродукти свійської птиці – 133,7 млн дол. США; мед – 98,8 млн дол. США; вироби із зерна та хлібних злаків – 96,1 млн дол. США; шкіра із шкур ВРХ, овець, ягнят та інших тварин – 75,7 млн дол. США; соки – 70,7 млн дол. США; казеїни, альбуміни – 40,3 млн дол. США; продукти з какао-бобів, шоколад – 38,2 млн дол. США; продукти переробки овочів, плодів – 38 млн дол. США [26].

У цілому потенціал формування високої доданої вартості продукції в аграрному секторі має перспективу до зростання. Адже за період з 2000 року питома вага експорту продукції сільського господарства і продовольчих товарів у загальних обсягах зросла із 10,7% до 41% і досягла у 2017 р. 18 млрд дол. США. За всі роки незалежності, враховуючи й найбільш кризові періоди, щорічно було позитивне сальдо в торгівлі продукцією аграрного сектору, а за 2015-2017 рр. це сальдо досягло стабільних позитивних показників на рівні 11-13 млрд дол. США [27].

Разом із тим, український експорт залишається переважно сировинним. Частка українських поставок сільськогосподарської продукції за кордон традиційно формується за рахунок зернових та олійних культур. Так, за результатами 2017 р. частка цих двох груп продукції у загальній вартості українського аграрного експорту перевищила 48 %. Водночас решту становлять продукти різного ступеня переробки, а на готові харчові продукти торік припадало лише 16 %.

Однією з причин такого становища є нерозвиненість маркетингової складової економічного середовища, особливо – на локальному рівні агробізнесу, на сільських територіях, що є гальмівним чинником ефективної збутової діяльності сільськогосподарських підприємств та особистих селянських господарств. У щорічному звіті «Глобальне дослідження агробізнесу» групи KPMG- Ukraine серед найбільших проблем, пов'язаних із стимулюванням інновацій, було визначено людський фактор, корпоративну культуру та відсутність впливу на повний ланцюжок створення вартості [28]. При цьому, експерти групи KPMG-Ukraine наголошують на необхідності удосконалення інституціонального, організаційного, маркетингового, інвестиційного регулювання процесів виробництва агропродовольчої продукції та створення умов для забезпечення підвищення частки доданої вартості цієї продукції за рахунок розвитку ефективної інфраструктури агробізнесу.

Кооперацію слід вважати перспективною формою організації формування доданої вартості агропродовольчої продукції. Наразі в Україні активізувалися процеси кооперації сільськогосподарських виробників, збільшується кількість сільськогосподарських кооперативів. Якщо станом на 1 січня 2017 року їх було 2014 (997 виробничих та 1017 обслуговуючих), то на початок 2018 року в Україні їх уже налічується 2069 (996 виробничих і 1073 обслуговуючих). Тобто, на 55 кооперативів або на 3% більше [29]. Основною перевагою кооперативів є їх організаційна мобільність, здатність самоорганізовуватись у маркетингові ланцюгові структури, адаптивність до різних організаційних форм агробізнесу.

У Концепції розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018–2020 роки накреслено основні перспективи розвитку сільськогосподарської кооперації на програмних засадах, зокрема просування продукції членів сільськогосподарських кооперативів в ланцюжку від виробництва до кінцевого споживача, створюючи конкуренцію посередницьким структурам, та виходу на більш привабливі ринки, зокрема міжнародні; формування партій сільськогосподарської продукції належного обсягу та якості; забезпечення технологічного процесу виробництва, просування продукції на ринок; підвищення рівня зайнятості шляхом розвитку трудомістких галузей сільського господарства; створення нових робочих місць на селі, зокрема через стимулювання сільськогосподарської кооперації; збільшення кількості сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, заснованих фермерськими господарствами самостійно або спільно з членами особистих селянських господарств, на 40–50 одиниць [30]. Слід зауважити, що перелічені у концепції перспективи розвитку сільськогосподарської кооперації стосуються не тільки аспектів збутової діяльності, а й виробничих, технологічних, організаційних чинників розвитку локального агробізнесу, регулювання розвитку яких має здійснюватись комплексно, у т.ч. із створенням сприятливих інституціональних умов, законодавчо-нормативного забезпечення тощо.

Розвиток в Україні інституціонального середовища для виробництва агропродовольчої продукції з високою доданою вартістю підтримується інвестиційним та проектним забезпеченням, у т.ч. за участі міжнародних грантів. У першому півріччі 2016 р. в Україні було реалізовано проект міжнародної компанії Bunge Ukraine з бюджетом 180 млн доларів США. Фінансування за цим проектом було спрямовано на будівництво виробничо-перевантажувального комплексу, до якого увійшли олійний термінал та один із найбільших заводів із виробництва соняшnikової олії.

За інвестиційним проектом компанії Allseeds (бюджет 200 млн дол. США) збудовано олієекстракційний завод (порт «Південний»), що дозволить збільшити до 2020 р. потужності переробки. Відкрито 2 зернові термінали: перший – потужністю 2 мільйони тонн на рік, який будувався протягом 20 місяців за участі державної китайської компанії та міжнародного зернотрейдера Cofco Corporation, які вклали у це 75 мільйонів дол. США, другий – в Іллічівському порту за участі швейцарської компанії Risoil S. A., що вклали в цей проект 70 мільйонів доларів. До складу терміналу входить величезний склад, де можна зберігати одночасно 30 тис. тонн зерна.

З теоретичної точки зору економічне середовище доданої вартості агропродовольчої продукції слід визначати як набір організаційних, інституціональних, інвестиційних чинників, які сприяють комплексному розвитку агропродовольчого сектору та сільських територій, а державне інституціональне регулювання цього розвитку забезпечить економічне зростання аграрного сектору та

сільського соціуму. Обґрунтування структури економічного середовища формування доданої вартості агропродовольчої продукції доцільно здійснювати на основі системного підходу (рис. 1).

Рис. 1. Система та структура економічного середовища формування доданої вартості агропродовольчої продукції

Джерело: розробка авторів

На рис. 1 зображено 13 ключових підсистем (структурних елементів) системи економічного середовища створення доданої вартості, зокрема екологічна, просторова, управлінська, інституціональна, координаційна, соціально-економічна, інноваційна, ринкова, комунікативна, інформаційна, технологічна, маркетингова, інфраструктурна, які комплексно впливають на усі фази створення доданої вартості у ланцюгу «виробництво сільськогосподарської продукції, переробка, реалізація кінцевому споживачеві». Виокремлення фаз створення доданої вартості дозволяє встановлювати межі аналізу всього ланцюга.

З метою удосконалення системи економічного середовища створення доданої вартості агропродовольчої продукції необхідним вбачається забезпечення ефективної координації економічного середовища регіону, території, аграрного сектору, сільської економіки тощо, в процесі якої здійснюватиметься аналіз підприємницького потенціалу, інституціонального середовища та визначатимуться пріоритети координації. Щодо розвитку локального економічного середовища – важливим вбачається залучення громад до участі в цьому розвитку, а система партнерських відносин громад із представниками регіональних структур забезпечить взаємообмін знаннями, інформацією та підвищить якість координації ланцюга створення доданої вартості агропродовольчої продукції.

Висновки з проведеного дослідження. 1. Основними проблемами виробництва агропродовольчої продукції із високою доданою вартістю в Україні є: нерозвиненість фінансового та інституціонального забезпечення сільськогосподарських товаровиробників, інфраструктури агробізнесу, низький рівень впровадження інновацій у створення ланцюгів постачання, відсутність кваліфікованих спеціалістів та знань з організації агробізнесових систем, що пов'язане із нерозвиненістю економічного середовища формування доданої вартості агропродовольчої продукції на різних рівнях інституціонального забезпечення та у практиках між організаційної взаємодії.

2. Обґрунтування різних аспектів економічного середовища формування доданої вартості агропродовольчої продукції здійснюється у площині розгляду його структуро формуючих чинників:

інституціональних, інноваційних, маркетингових, організаційних, управлінських, публічно-адміністративних.

3. Сучасні тенденції розвитку економічного середовища формування доданої вартості агропродовольчої продукції розглядаються через призму розвитку агробізнесу, аграрного сектору, інституціонального забезпечення, в результаті чого спостерігається зростання експорту продовольчих товарів з високим ступенем обробки та готових харчових продуктів.

4. Обґрунтування структури економічного середовища формування доданої вартості агропродовольчої продукції доцільно здійснювати на основі системного підходу із виділенням ключових підсистем (структурних елементів), зокрема екологічної, просторової, управлінської, інституціональної, координаційної, соціально-економічної, інноваційної, ринкової, комунікативної, інформаційної, технологічної, маркетингової, інфраструктурної, які комплексно впливають на усі фази створення доданої вартості у ланцюгу «виробництво сільськогосподарської продукції, переробка, реалізація кінцевому споживачеві».

З метою удосконалення системи економічного середовища створення доданої вартості агропродовольчої продукції необхідним вбачається забезпечення ефективної координації економічного середовища регіону, території, аграрного сектору, сільської економіки.

Література

1. Макконелл К. Р., Брю С. Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика: пер. с англ. изд. Москва, ИНФРА-М, 2003. 972 с.
2. Доватур А. И. Аристотель. Сочинения: в 4 т. / Пер. с древне греч. общ. ред. А. И. Доватура. "Политика" Аристотеля. Москва: Мысль, 1983. Т. 4. 830 с.
3. Маркс К. Капитал: Сочинения в 4 т. Теория прибавочной стоимости Т. 4. Москва: Политиздат, 1978. 476 с.
4. Блауг М., Тюрго А.Р.Ж. 100 великих экономистов до Кейнса. Санкт-Петербург: Экономикс, 2008. 352 с.
5. Гранберг А. Г. Идеи Августа Лёша в России. *Пространственная экономика*. 2006. № 2. С. 5-22.
6. Васецкий Г. С. Ломоносов М.В. Об экономическом лексиконе. Избранные философские произведения / под общей ред. Г. С. Васецкого. Москва, 1950. 256 с.
7. Ресурси та моделі глобального економічного розвитку: монографія / за заг. ред. Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручника. Київ: КНЕУ, 2011 р. 420 с.
8. Перу Ф. Экономическое пространство: теория и предположения. *Пространственная экономика*. 2007. № 2. С. 77–93.
9. Constanza R. Natural Capital and Sustainable Development. *Conservation Biology*. 1992. Vol. 6. P. 37-56.
10. Georgescu-Roegen N. The Entropy Law and the Economic Process. Harvard University Press. Cambridge : Massachusetts, 1971. 457 p.
11. Job Creation through Value-Added Agriculture: An American Success Story. Release: USDA Study Shows Value-Added Agriculture Creates Jobs, May 8, 2018 URL: <http://sustainableagriculture.net/blog/release-job-creation-through-value-added-agriculture-an-american-success-story> (дата звернення: 10.05.2018).
12. Методи і моделі просторового розвитку територіально-виробничих систем: монографія / За наук. ред. Є. І. Бойко. Львів, НАН України, Інститут регіональних досліджень, 2007. 212 с.
13. Василенко В. Н. Архитектура регионального экономического пространства, Донецк: Юго – Восток ЛТД, 2006. 311 с.
14. Goldberg R. A. Agribusiness Coordination: A Systems Approach to the Wheat, Soybean, and Florida Orange Economies. Division of Research. Boston : Harvard University, 1968. 560 p.
15. Коваленко О. В. Соціальні та комерційні вектори формування конфігурації доданої вартості у продовольчому комплексі. *Продовольчі ресурси. Серія : Економічні науки*. 2014. № 3. С. 74-80.
16. Лабурица, О. І. Інструментарій продовольчого рітейл-брендингу в Україні: маркетингова політика збуту та комунікацій. *Економіка та держава*. 2015. № 6. С. 11-14.
17. Смоленюк Р. П. Управління розвитком агропромислового виробництва на основі методології структурної інтеграції. *Економічний аналіз: зб. наук. праць Тернопільського національного економічного університету*. Тернопіль, 2017. Том 2. № 2. С. 50-56.
18. Резнікова Н. В., Іващенко О. А. Перспективи участі України в глобальних ланцюгах створення вартості як засіб підвищення конкурентоспроможності в умовах транснаціоналізації виробничих відносин. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 16. С. 22-26.
19. Теоретичні і методологічні основи дослідження економічних відносин в Україні в умовах інтеграції в глобальний процес розвитку: монографія / за заг. ред. М. І. Зверькова. Одеса: Атлант, 2016. 389 с.

20. Ільїна М. В., Шпильова Ю. Б. Теоретичні основи формування імператив економічного розвитку суспільства. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 9. С. 221-226.
21. Мельник М. І. Формування бізнес-середовища України в умовах інституційних трансформацій: монографія. Львів: ІРД НАН України, 2012. 568 с.
22. Саблук П. Т. Агроекономічні трансформації в Україні: напрями та перспективи розвитку : монографія. Київ: ННЦ "ІАЕ", 2016. 372 с.
23. Черкас Н. І. Особливості створення доданої вартості в умовах глобальної мережевізації виробництва. *Економіка розвитку*. 2018. № 1 (85). С. 38-52.
24. Агробізнес в Україні: як усе працює і скільки грошей приносить. URL: <https://сkr.in.ua/business/15369> (дата звернення 04.05.2018).
25. Сільське господарство України за 2016 рік. Статистичний збірник / Відп. за випуск О. М. Прокопенко. Київ, 2017. 246 с.
26. Український аграрний експорт до країн ЄС зріс більш ніж на 37 % в 2017 році. URL: <http://minagro.gov.ua/node/25274> (дата звернення 27.05.2018).
27. Перспективи АПК. Агроперспектива. URL: http://www.agroperspectiva.com/actual_topic/kubiv_01_2018/. (дата звернення 07.04.2018).
28. Глобальне дослідження агробізнесу. URL: <https://home.kpmg.com/ua/uk/home/insights/2018/05/global-agribusiness-survey-2017.html> (дата звернення 22.05.2018).
29. У 2017 кількість фермерських господарств в Україні зростає на понад півтисячі. URL: <http://agroportal.ua/ua/news/ukraina/v-ukraine-uvlechilos-chislo-fermerskikh-khozyaistv-i-ko> (дата звернення 28.05.2018).
30. Про схвалення Концепції розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018-2020 роки. Розпорядження КМУ від 13 вересня 2017 р. № 664-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250300315> (дата звернення 04.04.2018).

References

1. MacConell, K.R. and Brye, S.L. (2003), *Ekonomiks: printsipy, problemy i politika* [Economics: principles, problems and politics], INFRA-M, Moscow, Russia, 972 p.
2. Dovatur, A.I. (1983), *Aristotel* [Aristotle], "Politika" Aristotelya, Vol. 4, Mysl, Moscow, Russia, 830 p.
3. Marks, K. (1978), *Kapital: Sochineniya v 4 t. Teoriya pribavochnoy stoimosti T. 4* [Capital: Compositions. The theory of surplus value Vol. 4], Politizdat, Moscow, Russia, 476 p.
4. Blaug, M. and Turgot, A.R.J. (2008), *100 velikikh ekonomistov do Keynса* [Great Economists before Keynes: An introduction to the lives & works of one hundred great economists of the past], Ekonomikus SPb, St. Petersburg, Russia, 352 p.
5. Granberg, A.G. (2006), "The ideas of August Lesch in Russia", *Prostranstvennaya ekonomika*, no. 2, pp. 5-22.
6. Vasetskiy, G.S. (1950), *Lomonosov M.V. Ob ekonomicheskome leksikone. Izbrannyye filosofskiye proizvedeniya* [Lomonosov M.V. About economic lexicon. Selected philosophical works], Moscow, Russia, 256 p.
7. Lukianenko, D.H. and Poruchnyk, A.M. (eds.), (2011), *Resursy ta modeli hlobalnoho ekonomichnoho rozvytku* [Resources and models of global economic development], monograph, KNEU, Kyiv, Ukraine, 420 p.
8. Peru, F. (2007), "Economic space: theory and assumptions", *Prostranstvennaya ekonomika*, no. 2, pp. 77-93.
9. Constanza, R. (1992), "Natural Capital and Sustainable Development", *Conservation Biology*, no. 6, pp. 37-56.
10. Georgescu-Roegen, N. (1971), *The Entropy Law and the Economic Process*. Harvard University Press. Cambridge : Massachusetts, USA, 457 p.
11. Job Creation through Value-Added Agriculture: An American Success Story. Release: USDA Study Shows Value-Added Agriculture Creates Jobs, May 8, 2018, available at: <http://sustainableagriculture.net/blog/release-job-creation-through-value-added-agriculture-an-american-success-story> (access date May 10, 2018).
12. Boiko, Ye.I. (ed.) (2007), *Metody i modeli prostоровoho rozvytku terytorialno-vyrobnychykh system* [Methods and models of spatial development of territorial-production systems], monograph, NAN Ukrainy, Instytut rehionalnykh doslidzhen, Lviv, Ukraine, 212 p.
13. Vasylenko, V.N. (2006), *Arkhitektura regionalnogo ekonomicheskogo prostranstva* [Architecture of the regional economic space], Yugo – Vostok LTD, Donetsk, Ukraine, 311 p.
14. Goldberg, R.A. (1968), *Agribusiness Coordination: A Systems Approach to the Wheat, Soybean, and Florida Orange Economies*. Division of Research. Harvard University, Boston, USA, 560 p.

15. Kovalenko, O.V. (2014), "Social and commercial vectors forming configuration value added in the food sector", *Prodovolchi resursy. Seriya : Ekonomichni nauky*, no. 3, pp. 74-80.
16. Laburtseva, O.I. (2015), "Food retail branding tool in Ukraine: Marketing policy for sales and communications", *Ekonomika ta derzhava*, no. 6, pp. 11-14.
17. Smoleniuk, R.P. (2017), "Management of the development of agro-industrial production on the basis of the methodology of structural integration", *Ekonomichniy analiz: zb. nauk. prats Ternopil'skoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, Ternopil, Vol. 2, no. 2, pp. 50-56.
18. Reznikova, N.V. and Ivashchenko, O.A. (2015), "Prospects of Ukraine's participation in global chains of value creation as a means of increasing competitiveness in the conditions of transnationalization of industrial relations", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 16, pp. 22-26.
19. Zvieriakov, M.I. (ed.) (2016), *Teoretychni i metodolohichni osnovy doslidzhennia ekonomichnykh vidnosyn v Ukraini v umovakh intehtatsii v hlobalnyi protses rozvytku* [Theoretical and methodological bases of research of economic relations in Ukraine in conditions of integration into the global development process], monograph, Atlant, Odesa, Ukraine, 389 p.
20. Iliina, M.V. and Shpylova, Yu.B. (2017), "Theoretical foundations of the formation of the imperative of economic development of society", *Ekonomika i suspilstvo*, Iss. 1, pp. 221-226.
21. Melnyk, M.I. (2012), *Formuvannia biznes-seredovyssha Ukrainy v umovakh instytutsiinykh transformatsii* [Formation of the business environment of Ukraine in the context of institutional transformations], monograph, IRD NAN Ukrainy, Lviv, Ukraine, 568 p.
22. Sabluk, P.T. (2016), *Aghroekonomichni transformatsii v Ukraini: napriamy ta perspektyvy rozvytku* [Agro-economic transformations in Ukraine: trends and prospects of development], monograph, NNTC "IAE", Kyiv, Ukraine, 372 p.
23. Cherkas, N.I. (2018), "The specifics of value added creation under the conditions of global production networking", *Ekonomika rozvytku*, no. 1 (85), pp. 38-52.
24. "Agribusiness in Ukraine: how everything works and how much money it brings" (2017), available at: <https://ckp.in.ua/business/15369> (access date May 04, 2018).
25. State Statistics Service of Ukraine (2017), *Silske hospodarstvo Ukrainy za 2016 rik. Statystychnyi zbirnyk* [Agriculture of Ukraine for 2016. Statistical yearbook], Kyiv, Ukraine, 246 p.
26. "Ukrainian agricultural exports to the EU countries grew by more than 37% in 2017", available at: <http://minagro.gov.ua/node/25274> (access date May 27, 2018).
27. "Prospects of the agroindustrial complex", available at: http://www.agroperspectiva.com/actual_topic/kubiv_01_2018// (access date May 27, 2018).
28. "Global Agribusiness Research", available at: <https://home.kpmg.com/ua/uk/home/insights/2018/05/global-agribusiness-survey-2017.html> (access date May 22, 2018).
29. "In 2017, the number of farms in Ukraine has increased by more than a half thousand", available at: <http://agroportal.ua/ua/news/ukraina/v-ukraine-uvelichilos-chislo-fermerskikh-khozyaistv-i-ko> (access date May 28, 2018).
30. Cabinet of Ministers of Ukraine (2017), Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the Concept of Development of Farmers and Agricultural Cooperatives for 2018-2020" dated September 13, 2017, No. 664-p., available at: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250300315> (access date May 28, 2018).

Стаття надійшла до редакції 05.06.2018 р.

Рецензент: д.в.н., доцент Житомирського національного агроекологічного університету І.І. Кравчук